

# Szilágyi János György levele

Potenza, 1971. november 1.

Az alábbi levelet Szilágyi János György rendkívül gazdag magánlevelezésének gyűjteményéből választottuk mint olyat, amely egyebek mellett – a levélforma szűkre szabott keretei között is érvényesülő esszenciális mondanivalóval és a költői szépségű megfogalmazással együtt – arra a Szilágyi tudományos írásaiban megfigyelhető gyakorlatra is példát ad, hogyan lehetséges az antik világ egyetlen emlékéből kiindulva általános érvényű és nagy ívű következtetésekhez eljutni.

A levél címzettje Zsolt Angéla klasszika-filológus, műfordító és szerkesztő, aki évtizedeken át, így a levél születése idején is, az Európa Kiadó antik fordításköteteit (például a Bibliotheca Classica sorozatot) gondozta, számos alkalommal együttműködve Szilágyi János Györggyel. A szerkesztőség ezúton mond köszönetet neki a másodközlés lehetőségéért; ugyanezért köszönettel tartozunk még Szilágyi Ágnesnek, valamint Komoróczy Gézának, a levelet elsőként közlő kötet szerkesztőjének.

A levél időközben, Szilágyi János György számos más dokumentumával együtt, a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményébe került. Az első megjelenés adatai: Szilágyi János György: *Örvények fölé épülő harmónia. Interjúk, dokumentumok, levelek*. II. kötet: *Levélben többet. Szilágyi János György személyes levelezése (1927–2011)*. Összegyűjtötte és sajtó alá rendezte Komoróczy Géza. Gondolat Kiadó – Szépművészeti Múzeum, Budapest, 2018, 531–532 (529. számú levél).

**E**gy olyan múzeum, mint a Villa Giulia, gyakorlatilag kimeríthetetlen, nem lehet megismerni. Valahányszor végigmegy rajta az ember, mindig talál valamit, amit addig nem vett észre, pedig kellett volna. Tegnapelőtt a Cerveteri-teremben megláttam egy athéni nagy feketealakos amphorát, egyikét annak a számtalanak, amelyet gazdag etruszkok vásároltak és haláluk után a sírjukba tettek velük. De művészetükben ezek az athéni vázák görögök, alig van nyoma annak, hogy a festők is tudomást vettek volna róla, hova szállítják eladni élelmes kereskedők a műveiket.



Fürdőző nők; szüreti jelenet Dionysosszal és szatírokkal. Attikai feketealakos amphora, Monte Abatone (Etruria), Priamos-festő, 525–501 k. Róma, Villa Giulia, ltsz. 106463

Az egyik oldalán fürdő nők. A feketealakos vázafestészetben (6. század) igen ritkák az olyan jelenetek, amelyek mitológiai kivül mást vagy mást is ábrázolnak, közvetlenül is tudomást vesznek a világról, amely körülöttük van. Ez a kép az ilyen ritkaságok közé tartozik – talán. Mert a feliraton kívül – és itt nincs felirat – semmi módjuk nem volt a festőknek arra, hogy egy harcos-párt Hektórtól és Achilleustól, fürdő nőket nympháktól megkülönböztessenek. Ami először fogott meg, az a tájkép szokatlan részletessége volt: kétoldalt hatalmas sziklák, köztük fák között a víz, az egyik parton valami köemelvény, forrás vagy hasonló. A nők mind meztelenek, az egyik a kőépületen fekszik, a másik a haját fésüli, egy harmadik éppen a vízbe ugrik. A napfényt persze ebben a grafikus jellegű művészetben nem lehetett színekkel ábrázolni, de hogy az ömlik el az egész jeleneten, azt a lányok minden mozdulatán érezni lehet. Egyszerűen nap és víz, fürdés és fésüklődés, de ami a görögöknél nők számára nagy ritkaság, teljes meztelenség, kitárulkozás, mert a teljes biztonság érzése is ott van, hogy maguk között vannak. Teljesen egynemű világ, az a perc, amikor a nők férfiak nélkül is teljesnek, sőt még teljesebbnek, megnyugtatóbbnak, ármánytalanabbnak érzik az életet. – A másik oldalon a teljes képmezőt beborító jelenetben szatírok szüretelnek. A súlyos fürtöktől görnyedő ágak közt mászkálnak, és ebben a statikailag teljesen irreális képben minden övelük és nyilvánvaló férfiaságukkal van tele; egyikük már tapossa a kádban gyűlt szőlőt, egy másik óriási puttonyba gyűjti, mások szedik, közben csipegetve belőle. Ez az a pillanat, mikor a szatírok az isten jelenlétének nagy ünnepét, a szüretet ünnepeelve csak az isten felé fordulnak, szatír-vágyaik és -izgatótságuk teljesen feloldódik a bor-ünnep előkészítésének lázas tevékenységében.

De a jelenet közepén, hatalmasan, a szatíroknál háromszor nagyobb méretben, ott ül maga az isten, Dionysos, repkénylombbal a homlokán, kezében szent edényét, a kantharost tartva, fenségesen és teljesen távol a jelenettől. Ő nem vesz részt a cselekményben, ő *van*, ezt, nem többet és nem kevesebbet akart itt a festő mondani. És azt, hogy minden, ami a képen látható, az ő jegyében történik. De csak az egyik képen? Nem éppen Dionysos az, aki ebből a derűsen gyanútlan két külön világból, a maga ifjúság- és mámor-atmoszférájából hirtelen egyet csinál? Nem éppen az ő jelenléte érezteti a két oldal két képe közti feszültséget és azt, hogy ennek fel kell oldódnia?

*Külön: teljes hiány vagyunk,  
Együtt: teljes világ vagyunk.\**

Ő az az isten, aki ezt majd bebizonyítja, és amikor a két képből egy lesz, az az ő pillanata lesz a világban. *Dionysos adest.*

Micsoda képe az egész emberi létezésnek mint tenyészetnek. Én soha nem hittem azt, hogy az emberi létezés mint pusztá tenyészet elfogadható, csakis mint kiegészítése valami másnak, ami valahogy – mindegy, hogy hogyan – küzdelem ez ellen az örökké születő, nyomtalanul pusztuló vegetáció ellen, és nem hiszek abban, hogy emberi fokon (mellékes most, hogy

jó-e vagy rossz emberi fokon) élni, ez tényleg teljes boldogságot adhat, sőt: vagy bevallva, vagy hazudva, biztosan az ellenkezőjét. De abban hiszek, hogy a tenyészet gondtalansága és extázisa az emberi létezésnek *is* egy oldala. Ez a görög művész itt mind a kettőt megcsinálta: megmutatta az emberi létezést mint vegetációt teljes lázas gyönyörűségében, és ugyanakkor, mivel megmutatta, vagyis képbe foglalta, meg is állította a világot egy pillanatra. Két és félezer év előtt egy alighanem 2 × 3 méteres kis ronda kamra előtt az utcán ülve festette a képet, és ma én vagy te vagy bárki megérti belőle a világ egy szeletét. Vajon mennyit fürdött, napozott vagy szüretelt maga a festő? Mert a vegetálás gyönyörűsége minden élőlénynek rendelkezésére áll, de hogy formát adjon neki, elhelyezze valahol a létezésben, az aligha. (...) Ahhoz, hogy a létezés mint vegetáció elviselhető, sőt tényleg gyönyörűsége legyen, kell valamit tenni azért is, hogy képpé örökljön. (...)

\* Devecseri Gábor: „A pamutzamár keservei, átváltozásai és végső boldogsága” (1970); később Szilágyi bővebb szöveggel is idézte „Erős, Dionysos, Thanatos” című cikkében (2005), *A tenger fölött* című kötetben (Budapest, 2011, 235–239).